

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 660/1-ХI/9
14.05.2015. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој ХIХ редовној седници, одржаној дана 14.05.2015. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије о докторској дисертацији: ПРОПАГАНДА ВЛАДЕ МИЛАНА НЕДИЋА 1941-1944, кандидата мр Маријане Мраовић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 15.05.2012. године.

Кандидат мр Маријана Мраовић објавила је рад: Велики рат у архивској грађи Војног архива, Записи, Годишњак Историјског архива Пожаревац, година III, број 3, Пожаревац 2014.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Василије Гвозденовић

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
<u>04/1-2 бр.6/2731</u>	Веће научних области
(број захтева)	<u>друштвено-хуманистичких наука</u>
<u>15.05.2015.</u>	(Назив већа научних области коме се захтев упућује)
(датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Маријане (Томислав) Мраовић

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ

Маријана (Томислав) Мраовић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944

06-

Универзитет је дана 15.05.2012. својим актом под бр 1784/34-12 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Маријане (Томислав) Мраовић

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 26.02.2015. одлуком факултета под бр 295/1-XVI/3 у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1.	др Љубодраг Димић	редовни проф.	историја	Филозофски ф.
2.	др Милан Ристовић	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3.	др Александар Животић	доцент	исто	Филозофски ф.
4.	др Мира Радојевић	ванредни проф.	исто	Филозофски ф.
5.	др Бојан Домитријевић	научни саветник	исто	ИСИ

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 14.05.2015.

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Наставном и научног већу Филозофског факултета у Београду

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **“Пропаганда Владе Милана Недића (1941-1944)”**, кандидата мр Маријане Мраовић, имамо част да поднесемо следећи

Р Е Ф Е Р А Т

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Колегиница Маријана Мраовић је рођена 04.10.1974. у Земуну. Основну школу и гимназију је завршила у месту рођења. Студије историје на Филозофском факултету у Београду започела је 1993, а са успехом их окончала 01. марта 2000. одбравивши дипломски рад **„Антијугословенска кампања италијанске штампе у другој половини 1929. године“**. Током основних студија њена просечна оцена је била 8,76, а на дипломском испиту 9,67. После завршених основних студија колегиница Мраовић је радила привремено у основној школи „Милош Црњански“, а потом добила стално запослење у Војном архиву при Министарству одбране, где и данас ради као виши архивиста. Постдипломске студије је уписала 2001. године и окончала их 18. јануара 2010. одбравивши магистарски рад **„Југословенско-совјетски војни односи 1945-1948“**. Просечна оцена на магистарским студијама била је 9,60. Докторске студије на Катедри за историју Југославије Филозофског факултета у Београду мр Маријана Мраовић је уписала фебруара 2011.

Почев од 2003. године колегиница мр Маријана Мраовић објављује стручне и научне радове у домаћим историјским часописима. Радила је на прибирању историјске грађе за зборник докумената *Балкански пакт 1953/1954* (Београд 2008), чији је издавач био Војноисторијски институт. Била је сарадник на изради хронологије објављене у монографији *„Београд шездесетих година двадесетог века“* (Београд 2003), у издању Музеја града Београда. У чланку *„Прва конференција начелника генералштабова*

Балканског савеза у Атини од 20. до 29. септембра 1954. године“, (Зборник радова *Балкански пакт 1953/1954*, Београд, 2008), обрадила је историјат стварања Балканског савеза са акцентом на организовању Прве конференције начелника генералштабова на којој су утврђене основе овог савеза. Рад „Архивска грађа Војног архива о Србији у Првом светском рату“, (Тематски зборник радова *Први светски рат и Балкан - 90 година касније*, Београд, 2011.), доноси преглед изворне и дигитализоване архивске грађе фондова Војске Краљевине Србије уз осврт на војно-политичка дешавања у Србији током Првог светског рата. Чланак „Рад Владе народног спаса на сузбијању комунистичке активности у Пожаревачком округу у другој половини 1941. године“, (*Записи, Годишњак Историјског архива Пожаревац*, година I, бр. 1, Пожаревац 2012), обрађује делатност Владе Милана Недића на сузбијању и уништавању комуниста на територији Србије и Пожаревачког округа, септембра 1941. године. Истом тематском кругу припада и рад „Улога представника локалне управе у пропаганди Владе народног спаса крајем 1941. и у првој половини 1942. године“ (*Записи, Годишњак Историјског архива Пожаревац*, година II, број 2, Пожаревац 2013). Колегиница мр Маријана Мраовић је један од коаутора монографије „Србија и Браничево у Великом рату“ настале у сарадњи Војног архива са Институтом за савремену историју и Историјским архивом Пожареваца, (Пожаревац, 2014). Писац је рада „Архивска грађа Војног архива о српском и југословенском војном ваздухопловству 1912-2000. године“ (Зборник радова *Стогодишњица Војног ваздухопловства*, Београд, 2014). Истој теми посвећен је и рад „Велики рат у архивској грађи Војног архива“ (*Записи, Годишњак Историјског архива Пожаревац*, година III, број 3, Пожаревац 2014). Чланак „Архивска грађа Војног архива о балканским ратовима“, (Зборник радова *Балкански ратови 1912/1913: Нова виђења и тумачења*, Београд, 2014) такође афирмише колегиницу Мраовић као изузетно доброг познаваоца архивске грађе о Балканским ратовима. Колегиница Мраовић је и писац стручних радова који се тичу архивске делатности („Југословенски одред у Уједињеним Арапским Републикама-историјска белешка“ стручни рад у оквиру стручног испита из области архивистике, Архив Србије, Београд, 2005; „Посета делегације Војног архива Централном архиву Министарства одбране Руске Федерације и Руском државном војно-историјском архиву“, *Записи, Годишњак Историјског архива Пожаревац*, година III, број 3, Пожаревац 2014). Такође је и аутор изложби са историјским садржајем и писац стручних каталога (*Војни прописи Кнежевине и Краљевине Србије*, Војни музеј, Београд 2012; *Србија у Великом рату*, Историјски архив у Пожаревцу, Пожаревац – Београд 2014). Мр Маријана Мраовић је била стручни

сарадник документарних емисија на ТРС-у („Војно издаваштво и штампарство у Великом рату“ и „Издаваштво и штампарство у ратној престоници 1914-1915“ у оквиру серијала „Велики рат“, РТС, 2014; „Пут архивске грађе у Великом рату“ и „Железница у Великом рату“ у оквиру серијала „Институције у Великом рату“ РТС, 2015). Огледала се и као писац фељтона („Архивска грађа у Великом рату“, магазин „Одбрана“, Медија центар Министарства одбране, бројеви 229. и 230, април 2015. Године). Учествовала је у раду више међународних и домаћих научних скупова посвећених историји XX века.

Тема докторске дисертације коју је израдила колегиница мр Маријана Мраовић до сада није целовито обрађивана у српској и југословенској историографији мада, по мишљењу чланова Комисије, за то постоји пуно научно оправдање. Историографски радови који су до сада били посвећени истраживањима делатности владе на чијем је челу био Милан Недић само су узгредно и фрагментарно обрађивали њено пропагандно деловање. То се односи и на изворно утемељење анализа на основу којих је формирана историографска слика о пропаганди режима на чијем је челу био Милан Недић. Отуда су предлог колегинице мр Маријане Мраовић, да у својој докторској дисертацији научно обради пропаганду владе Милана Недића чланови Комисије прихватили са највећим стручним задовољством и сматрају га вредним пажње и добродошлим.

Предмет и циљ дисертације

У средишту интересовања колегинице мр Маријане Мраовић било је настојање да се пропаганда владе на чијем је челу био Милан Недић сагледа што свестраније са циљем досезања до целовите и прецизне слике о политичкој и идеолошкој основи Недићеве пропаганде, њеним узорима, економској основи, организацији, контроли, основним циљевима, најприсутнијим темама, постигнутом учинку. У том контексту је анализиран рад Одељења за пропаганду које је чинило организациони део Председништва Министарског савета владе Милана Недића. Како се целокупна пропагандна активност Одељења за пропаганду одвијала преко Министарства пропаганде Трећег Рајха и Пропагандног одељења за Југоисток, задуженог за популарисање нацистичких идеја и утицање на прихватање окупационог стања код становништва, један од предмета планираних истраживања био је и анализа делатности и тих институција. Кандидат је свестрано истражио надзор над медијима, културом, просветом. Како је у плановима владе на чијем је челу био Милан Недић један од носилаца пропагандне активности било и Министарство просвете и вера темељно је обрађена делатност те институције (надлежност над јавном наставом, књижевним,

уметничким, научним друштвима, просветним заводима, Универзитетом у Београду, музејима, позориштима, народним књижницама, државном штампаријом, уређењем и издавањем Службених новина, утврђивањем филмског репертоара, радиофонским емисијама). Предмет занимања кандидата било је и Министарство привреде, директно подређено Штабу генералног опуномоћеника за привреду у Србији и задуженог за осмишљавање и реализацију националног привредног плана, идеја задругарства, привредне пропаганде, глорификовање села, сељаштва и ширења идеја о стварању сељачке задружне државе.

Међу основним циљевима докторске дисертације колегинице мр Маријане Мраовић била је и реконструкција структуре и организације пропаганде у окупираној Србији (Одељење за пропаганду, министарства, институције), сагледавање свих облика пропагандне делатности и тумачења унутрашњих и спољнополитичких прилика, уочавање кључних тема пропаганде и популације којој је намењена, разумевање идеолошких образаца и узора коришћених у пропаганди, уочавање методологије рада којом се утицало на свест становништва, идентификовање основних области живота које су биле изложене пропаганди, утврђивања обима, места, улоге и учинка пропаганде у целокупној активности владе на чијем се челу налазио Милан Недић.

Основне хипотезе

Своје виђење пропаганде, коју је по нацистичким узорима и под контролом окупационих власти спроводила влада Милана Недића, колегиница мр Маријана Мраовић је засновала на више научних хипотеза које је обављено истраживање потврдило и сазнајно надоградило. Кандидат је пошао од претпоставке да је формирање Одељења за пропаганду Председништва Министарског савета у директној вези са делатношћу Министарства пропаганде Трећег Рајха, Пропагандног одељења за Југоисток и Пропагандног одсека „С“– Србија. У складу са тим једна од његових хипотеза, потврђена обављеним истраживањима, заснивала се на ставу да је пропаганда владе Милана Недића била под најдиректнијим утицајем немачке нацистичке пропаганде (организационо, идеолошки, по темама и садржају). Истраживање је потврдило и хипотезу да је Одељење за пропаганду у влади Милана Недића формирано из потребе за подршком домаћих органа власти немачком пропагандном раду на територији окупиране Србије и лакшем одржању у покорности домаћег становништва. Још једна од хипотеза колегинице Мраовић је била да је Одељење за пропаганду у потпуности служило интересима окупатора и да је његов основни задатак био да

„објасни“ и оправда ратна дешавања и утиче на обично становништво да прихвати развој догађаја и неминовност немачке окупације, спречи ширење устанка и оружаног отпора, умањи утицај комунистичког и ројалистичког покрета отпора. Колаборационистичка позиција приказивана је као једина могућа, а Недић као „отац нације“, војник и политичар спреман на жртву. Истраживање је, такође, потврдило претпоставку да се позитиван ефекат деловања Недићеве пропаганде тицао активности усмерених на прихватању избеглица из НДХ и других граничних подручја у којима је српски народ био изложен геноциду. Кандидат је такође истраживањима потврдио почетну хипотезу да је пропагандна активност владе којом је руководио Милан Недић усклађивана са развојем стања на фронтима и унутрашњих и спољних прилика, али да суштински није било већих одступања од основног идеолошког курса (антикомунизам, антисемитизам, расизам, ширење расне мржње према Ромима, германофилство...). Кандидат је потврдио и почетну хипотезу да је при крају рата раскорак између стварности и слике живота који је пројектовала пропаганда био такав и толики да је поништавао целокупни пропагандни учинак владе Милана Недића.

Опис садржаја докторске дисертације

Структуру докторске дисертације колегинице мр Маријане Мраовић поред предговора, уводног дела текста и закључка чини шест поглавља.

У предговору дисертације (I-XII стр) колегиница Мраовић се критички одредила према теми својих истраживања. У мери у којој је то било потребно указала је теоријску и историографску литературу, подједнако страну и домаћу, која се бави питањима колаборације, окупације, идеологије и пропаганде у Другом светском рату. Пажњу је посветила архивским изворима на које је била упућена детаљно указујући на значај појединих архивских институција, фондова и збирки за обраду теме којој је посвећена. Са подједнаком критичношћу одредила се према постојећој објављеној грађи, штампи и периодици, мемоарској литератури.

У уводном делу дисертације (1-58 стр.) колегиница Мраовић је учинила напор да што прецизније објасни појам и да постојеће историографске дефиниције пропаганде, изврши њену класификацију, укаже на њене елементе и основне циљеве који се пропагандом желе постићи, особености и развој. Са посебном пажњом је обрађена ратна пропаганда у Првом светском рату и указано на искуства која је Србија стекла на том плану. Обрађена је пропаганда карактеристична за демократске државе Европе у годинама између два светска рата, али и дат осврт на утицаје и однос

идеологије на пропаганду, како комунистичке тако и нацистичке и фашистичке. У том контексту кандидат је проговорио и о институцијама и организацији пропаганде у Краљевини Југославије, пропагандном утицају штампе и других медија, пропаганди владе Милана Стојадиновића, интензивним пропагандним кампањама које су пратиле почетак и прве године Другог светског рата у Европи али и на простору југословенске државе. У уводним деловима рада колегиница мр Маријана Мраовић је показала завидан ниво познавања теорије пропаганде и пропагандне праксе у првим деценијама XX века. На тај начин кандидат је скренуо пажњу на сву сложеност и значај пропаганде у рату, тј. на значај теме којој је посветио своја вишегодишња истраживања.

У првом поглављу докторске дисертације, насловљеном *Идеолошки и политички корени колаборационистичке мисли и пропаганде* (59-102 стр.), презентоване су изворне идеје на којима су идеолози колаборационизма темељили критику грађанског друштва и заснивали своју политику. У том контексту анализиран је утицај критички орјентисаних интелектуалаца и теоретичара тога доба (О. Шпенглера, Т. Цара, А. Бретон...), делатност идеолога деснице и родоначелника расизма (Габино, Чемберлен, Морас, Д Анунцио, Розенберг...), политичка и пропагандна активност фашистичких и нацистичких партијских вођа (Б. Мусолини, А. Хитлер...). Кандидат је посебно обрадио „десничарске струје“ у периоду између два светска рата на простору југословенске државе (ОРЈУН-а, Југословенска акција, СРНАО...), као и делатност политичке организације „Збор“. Истражио је идеологију и делатност српске политичке деснице ангажоване на пољу политике и културе, њене политичке трансформације (од југословенских националиста до српских традиционалиста), везе са идеологијом и идеолозима нацизма и фашизма, виђење друштва (град, село, црква и вера, школа и васпитање, класа, култура, раса...), однос према појму нације и државе, пракси живота у Краљевини Југославији (нетрпељивост према либералним идејама, демократији и парламентаризму, комунизму...). Као и у претходном поглављу колегиница Мраовић је прецизно одредила сам појам колаборације и колаборационизма посебно указујући на садржаје које је имала у условима окупиране Србије и околностима у којима је функционисала влада на чијем је челу био Милан Недић.

Друго поглавље докторске дисертације мр Маријане Мраовић, под насловом *Формирање идеолошке базе пропагандног апарата владе Милана Недића* (103-175 стр.), суштински показује у којој је мери пропагандни апарат квислиншких власти био наследник пропагандног апарата Краљевине Југославије. У тим деловима дисертације приказана је немачка политика и пропаганда према Краљевини Југославији у

предвечерје рата (делатност „Културбунда“, планови о изградњи „нове Европе“ и уређењу њених југоисточних делова, пропагандна припрема за приступање Југославије Тројном пакту...), окупација Србије и успостављање немачког управног апарата, пропагандно деловање немачких органа власти у Србији у првим данима окупације. Презентоване су околности у којима је формиран Савет комесара, анализирана његова пропагандна делатност, дата институционална структура власти и кроки портрети истакнутих личности колаборационистичког режима. Посебно је обрађен пропагандни рад Савета комесара. Истраживање је показало највећу могу зависност колаборационистичких власти од немачких окупационих власти када је пропагандна делатност у питању (организациона, идеолошка, садржинска...). Приказани су планови и улога Трећег рајха у формирању колаборационистичке владе и постављању Милана Недића на њено чело. Посебно је обрађено пропагандно популарисање новог Министарског савета (тзв. Влада народног спаса) и самог генерала Недића, али и дато немачко виђење прилика у Србији, нових власти и председника владе.

Треће, четврто и пето поглавље рукописа докторске дисертације мр Маријане Мраовић представљају централне делове рада у којима је изложена организациона структура и садржај ратне пропаганде. У првом од њих, насловљеном *Структура и функционисање пропагандног апарата владе Милана Недића* (176-272 стр.) обрађено је више важних питања везаних за образовање Одељења за пропаганду и његову организациону повезаност са немачким пропагандним апаратом у окупираној Србији, средства пропаганде Недићеве владе, организациону сарадњу Одељења за пропаганду са Министарством просвете и вера, присуство ратне пропаганде у просветној политици. Кандидат је темељно истражио организациону структуру на којој је почивала пропаганда, указао на начин финансирања ратне пропаганде у Србији, проговорио о кадровској политици окупационих власти, скренуо пажњу на правни и материјални положај службеника. Колегиница Мраовић је истражила делатност специјализованих „пропагандних тимова,, и њихове везе са представницима немачког пропагандног апарата. Посебно је обрадила делатнос Одеска за штампу, радио и филм, Одсека за позориште и приредбе, Црногорског одсека. Као и у свим претходним поглављима рада, у којима је писао о организационој структури на којој је почивала ратна пропаганда, кандидат се и у овим деловима дисертације потрудио да забележи сваку персоналну промену и скрене мажњу на личности које су биле задужене да брину о пропаганди. Тиме је учинио видљивију и ону страну државне пропаганде која се заснивала на организационом, идеолошко-политичком и персоналном повезивању (па

донекле и сраслости) свих тела и структура које су се у окупираној Србији, на „централном“ или „локалном“ нивоу, бавиле тим видом делатности. Уочене су и специфичности које су карактерисале пропагандни рад на различитим нивоима, у различитим временским периодима и ратним годинама. Примери које кандидат наводи у функцији су бољег разумевања бројних облика у којима се ратна пропаганда исказивала и сложености прилика које су владале у окупираној Србији. У наведеним деловима текста кандидат је демонстрирао добро познавање законодавне делатности режима (закони, уредбе, интерна акта...) на којој се темењила организација пропагандне службе. Употреба схема и табела додано је рационализовала излагање у појединим деловима рада и допринела прецизности исказа.

У средишту излагања кандидата у наредном поглављу (четвртом) докторске дисертације (273-404 стр.) изложени су основни облици и циљеви ратне пропаганде владе Милана Недића (*Манифестација пропаганде владе Милана Недића и њени циљеви*). Посебно су анализирани говори, чланци и изјаве политичара и министара (Ђ. Перић, Св. Стефановић, Д. Љотић, В. Јонића, Д. Јовановић, М. Олћан...), чланова владе и, посебно, Милана Недића. Темељно је истражено писање штампе. Указано је на напоре који су чињени да би влада на чијем се челу налазио генерал Недић у народу била представљена као „Влада народног спаса“, сам Недић назначен „оцем Србије“, „сином народа“, „родољубом“, „првим домаћином“, „мучеником“ који се жртвује за српски народ (тј. „своју децу“), а политика коју влада води као „спасоносна“, „самостална“, у „служби српског народа ради његовог спаса“. Кандидат је са посебном пажњом анализирао садржаје дневних и недељних новина („Ново време“, „Обнова“, „Наша борба“, „Српски народ“, „Недељне новине“, „Дом и свет“...) и настојао да утврди њихов „допринос“ у пласирању наменских пропагандних порука и формирању жељене слике ратне стварности. Темељно исчитавање доступних извора омогућило је кандидату да још једном, са великом прецизношћу, сагледа идеологију и политику колаборационистичке владе Милана Недића, проблеме са којима се суочавала и „решења“ која је изналазила у конкретном историјском контексту. Истраживање је показало да је конкретна пропаганда окупационих и квислиншких власти била уграђена у све акције предузимане током ратних година у Србији (од борбе са комунистима и припадницима четничког покрета, расистичког односа према Јеврејима и Ромима, анти-британске и анти-совјетске пропаганде и критике избегличке владе Краљевине Југославије, преко прихвата избеглица, глорификовања села и сељаштва, застрашивања радника и придобијања омладине, до покушаја организовања

свакодневног живота, пољопривредних радова, исхране, прикупљања помоћи, утврђивања пољуљане вере у успех немачког оружја на великим фронтима и подстицања незадовољстава против англо-америчких ваздушних удара на комуникације и градове у Србији). Кандидат је, такође, одмерио пропагандну улога и учинак Радио – Београда. Кандидата је посебно занимало у којој су мери медији у окупираној Србији били у функцији немачке окупационе управе и њене ратне пропаганде. То посебно важи за улогу коју је пропаганда имала у организацији свакодневног живота грађана, стварању свести о сигурности живота, формирању схватања о непобедивости немачке војске и правичности окупационе управе. У мери у којој је то било могуће одмерен је и утицај спонтано или планирано осмишљених гласина које су имале уочљиву пропагандну функцију и биле најдиректније повезане са страховима и надама становништва, али и жељама и очекивањима планера ратне пропаганде. У овом, као и у претходним поглављима докторске дисертације закључци до којих је кандидат досегао пропраћени су мноштвом примера и богатом фактографијом.

Пето поглавље докторске дисертације мр Маријане Мраовић носи наслов *Виђење ратног пејзажа кроз пропагандну призму (405-640 стр.)*. У том делу текста веома је оспежно дата пропагандна слика ратом захваћене Србије (тј. слика простора), пријатеља, непријатеља, сучељених антифашистичких покрета, свакодневног живота српских радника, сеоских омладинаца и ратних заробљеника у Немачкој. Кандидат је посебан напор учинио да насупрот ратне стварности представи пропагандну слику исте те стварности. У том контексту посебно се бавио напорима пропаганде да у складу са својим политичким, идеолошким и војним циљевима дефинише „праведни карактер рата“ који води Немачка, њени савезници, и домаћи колаборационисти. Анализирани су пропагандни напори чињени у настојању да се Немачка представи пријатељем српског народа. Глорификована је снага немачких армија, жигосан комунизам, „разоткриване“ махинације Британаца и њихова пропаганда, писано о „препороду“ који доживљава Европа под немачким вођством. Кривотворећи основне чињенице ратна пропаганда је одређивала кривце за почедтак рата, увлачење Југославије у сукоб великих сила, слом југословенске државе и страдање српског народа. Посебно је дата пропагандна слика дешавања на Источном фронту и операција на Западном фронту, Атлантику, Северној Африци и Блиском Истоку, прилагођена становницима Србије. Поштујући хронолошки приступ у обради наведених тема кандидат је јасно покатао промене које је пропаганда доживљавала током ратних година, како тематске тако и

садржајне. Са подједнако плана креирана је и пропагандна слика свега што је чинило ратну стварност Србије. Кандидат је темељно обрадио пропагандне представе о немачкој власти и војсци, Љотићевим добровољцима, одредима Српске државне страже, четницима Косте Пећанца. Насупрот слике „ратних пријатеља“ детаљно је представљен и онај други пол пропаганде који је, у складу са конкретним интересима окупацијских власти и домаћих колаборациониста, био оптерећен антисовјетизмом, антисемитизмом (Јевреји се подједнако као и у нацистичкој пропаганди представљају као носиоци свег зла и опасношћу за европску културу и цивилизацију), антимаџонством. Уз критику режима у НДХ пропаганда је уздизала рад владе на спасавању прогоњеног српског народа са тог простора. Од посебног је значаја пропагандна слика сучељених антифашистичких покрета - партизанског и четничког. Антикомунизам је, како потврђује ово истраживање, имао централно место у пропаганди владе Милана Недића (од идеолошке критике бољшевизма, преко информација о уништавању партизанских одреда, до застрашивања и одвраћања потенцијалних присталица левих идеја и партизанског покрета). У исто време слика четничког покрета је била вишеслојна и варијала је у зависности од историјског тренутка и става немачких окупационих и домаћих колаборационистичких власти. Уз употребу немачких пропагандних образаца ратна пропаганда је подспешивала одлазак српских радника и омладинаца на рад у Немачку и настојала да међу заробљеним официрима у Немачкој формира позитивну слику о влади Милана Недића и њеном „залагању“ за заробљенике. Истраживање је показало да је паралелна ратна стварност, обликована пропагандом окупаторских и колаборационистичких власти, у себи имала бројна ограничења и забране које су додатно доприносиле формирању лажне слике стварности (забране слушања непријатељских радио станица, ускраћивање информација које нису повољне по окупатора и колаборационистичку власт, санкције за све категорије грађана за које се посумња или утврди да су носиоци непријатељске пропаганде или да учествују у ширењу гласина).

У последњем, шестом поглављу докторске дисертације, насловљеном *Пропаганда владе Милана Недића у просвети, привреди и култури* (641-740 стр.), колегиница Мравић је одмерила присуство пропаганде у просветној политици и васпитању омладине и сфери привредног живота и привредној обнови. Анализирала је садржаје штампе посвећене „новој просветној политици“, реформи просвете и школе у националном духу, афирмисању традиционалних вредности српског друштва кроз школу, „препороду“ Универзитета у Београду, формирању новог наставног кадра,

васпитавању нових поколења у националном духу и социјалној дисциплини. Посебну пажњу кандидат је поклатио пропаганди која је говорила о циљевима, задацима и оствареном у Заводу за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци и „Недићевом дечјем граду“ у Обилићеву. Циљ целокупног васпитања је био формирати омладину у духу традиције и образовати је према потребама државе у “новом духу српске просвете“. Ратна пропаганда је, такође, доприносила да потпуно подређивање привредних структура Србије привредним и војним интересима Немачке, буде представљано као интерес грађана Србије. У ту сврху пропагандно су представљани циљеви привредне политике, писано о опоравку привреде и привредној обнови, снабдевању, „добровољном ангажовању становништва, побољшавању положаја радника, успостављању система планске („дириговане“) привреде, афирмисању сељаштва, Националној служби за обнову Србије. Са подједнаком пажњом сагледана је и филмска пропаганда, посебно њена законска регулатива, цензура, укупна делатност у окупираној Србији. Указано је на активности немачких кинематографа у Србији, али и на филмове домаће производње, дистрибуцију филмова у ратним годинама, репертоаре, антисемитску ратну пропаганду, „чистоћу језика“ на филму.

Резултати и научни допринос докторске дисертације

Своју докторску дисертацију колегиница мр Маријана Мраовић је засновала на анализи примарних и секундарних историјских извора. У највећој мери коришћена је грађа похрањена у Војном архиву. У тој је установи од посебне важности за обраду наведене теме био је фонд „Недићева архива“, који садржи разноврсну, али несређену и непотпуну грађу о делатности квислиншких институција у Србији за време Другог светског рата. Архивска грађа из наведеног фонда до сада није у већој мери била коришћена. Поред наведеног, од важности су били и следећи фондови: „Војска Краљевине Југославије“, „Југословенска војска у отаџбини“, „Независна Држава Хрватска“, „Немачка окупаторска војска“, „Италијанска окупаторска војска“ и „Емигрантска влада Краљевине Југославије“... По своме квалитету од значаја је била и грађа похрањена у Архиву Југославије (фонд "Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача", „Централни прес биро Министарског савета Краљевине Југославије“, „Збирка Станислава Кракова“), Архиву Србије (фонд "Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача", "Министарство просвете и вера" и "Збирка о НОР-у"...), и Историјском архиву Београда (фондови: "Управа града Београда" и "Заповедник полиције безбедности и службе

безбедности - BdS"). Целокупно истраживање је засновано на 23 архивска фонда и збирке похрањене у четири архивске институције. Садржаје архивских извора колегиница Мраовић је „укрштати“ са објављеним изворима (29 томова грађе). У садржаје рада укључена су и сазнања која је пружила доступна мемоаристика (20 наслова). Од посебног значаја за разумевање пропагандне делатности је била штампа и периодика (22 наслова). Кандидат је користитио и истражио пропагандне садржаје више листова и часописа („Ново време“, „Понедељак“, „Српски народ“, „Обнова“, „Српско село“, „Службене новине“, „Донауцајтунг“, „Гласник СД“, „Просветни гласник“, „Равна Гора“, „Омладински билтен Равне Горе“, „Записи из добровољачке борбе“...). Прегледан је и анализиран и део сачуваног филмског материјала са пропагандним садржајима (6 филмова). До важних сазнања Колегиница Мраовић је дошла свестраним увидом у историографску, војну, правну, социолошку, педагошку литературу и публицистику (339 наслова).

Све наведено је утицало да истраживање које је обавила колегиница Мраовић буде тематски је ново и оригинално, по структури разуђено, али мисаоно кохерентно (уочавамо више десетина истраживачких рукаваца), фактографски изузетно богато, по достигнутим резултатима иновативно и вредно. Рукопис дисертације је обиман (783 стр), што је последица свестраних истраживања која су омогућила кандидату да у највећем делу докторске дисертације прекорачи компилативну раван и презентује нове резултате. Целовита слика пропаганде владе на чијем се челу налазио Милан Недић (1941-1944), коју доноси ово истраживање, најдиректније обогаћује српску и југословенску историографију. Критички приступ доступним изворима и постојећој литератури најдиректније је допринео да историографска слика ратне пропаганде владе Милана Недића, засноване на немачким (нацистичким) пропагандним обрасцима и настојањима да пропаганда понуди алтернативу специфичној ратној стварности у Србији, буде много рационалнија од постојеће. То посебно добија на значају ако се зна да је научни поглед на прошлост Другог светског рата последњих деценија изложен ударима ваннаучног, које тежи да изврши политичку ревизију слике оновремене стварности. Имајући све наведено у виду сматрамо да је докторска дисертација колегинице мр Маријане Мраовић не само историографски вредно већ и друштвено потребно научно дело.

Закључак

Докторска дисертација колегинице мр Маријане Мраовић умногоме проширује постојећа историографска знања о пропаганди владе Милана Недића (1941-1944). У њеној је основи темељно истраживање које је резултирало богатом фактографијом, уочавањем нових истраживачких питања, поузданим анализама и закључцима, оригиналном структуром излагања. Обављено истраживање и досегнути резултат најдиректније доприноси рационализацији историографске слике прошлости Србије у Другом светском рату, али и сагледавању бројних облика и форми ратне пропаганде путем које је окупаторска власт и колаборационистички режим Милана Недића настојала да представи себе, своју политику и идеологију, постигнуте резултате. Отуда сматрамо да је целовита обрада наведене теме резултирала историографским резултатом који је вредан пажње.

Имајући све наведено у виду част нам је да Наставном и научном већу филозофског факултета у Београду препоручимо да прихвати наш позитиван реферат о докторској дисертацији, „**Пропаганда владе Милана Недића 1941-1944**“ и кандидату мр Маријани Мраовић одобри усмену одбрану на којој би чланови комисије изнели своје појединачне сугестије и примедбе.

У Београду

Комисија:

09.04.2015.

Др Милан Ристовић, редовни професор
Филозофски факултет у Београду

Др Мира Радојевић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Београду

Др Бојан Димитријевић, научни саветник,
Институт за савремену историју у Београду

Др Александар Животић, доцент,
Филозофски факултет у Београду

Др Љубодраг Димић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду
(ментор и писац реферата)